
Vreedenhorst in Vreeland

Buitenplaats Vreedenhorst aan de Bergseweg in Vreeland kent een lange historie. Al op de oudste kaart van de Vechtstreek uit circa 1500 staat er bebouwing op deze plek aangegeven. Het voorste deel van het huis dateert grotendeels uit 1650 maar de kelders waren toen al verzakt! De drie generaties Beelaerts van Blokland die sinds 1956 op het terrein wonen zijn verreweg de langstzittende bewoners. Vanaf de achttiende eeuw is meer bekend over de bewoners en in die afgelopen 250 jaar is het huis wel 29 keer verkocht. Gemiddeld was het dus zo'n 10 jaar in handen van dezelfde eigenaar (iets dat overigens heel gewoon was voor de Vechtse buitenplaatsen). Bijzonder is dat Vreedenhorst een van de weinige buitenplaatsen is die nog een vrijwel compleet ensemble vormt van huis, koetshuis en boerderij.¹⁾

In 2000 is het terrein van toen circa 1 hectare uitgebreid met de aankoop van 7 hectare weideland en boomgaarden. De hui-

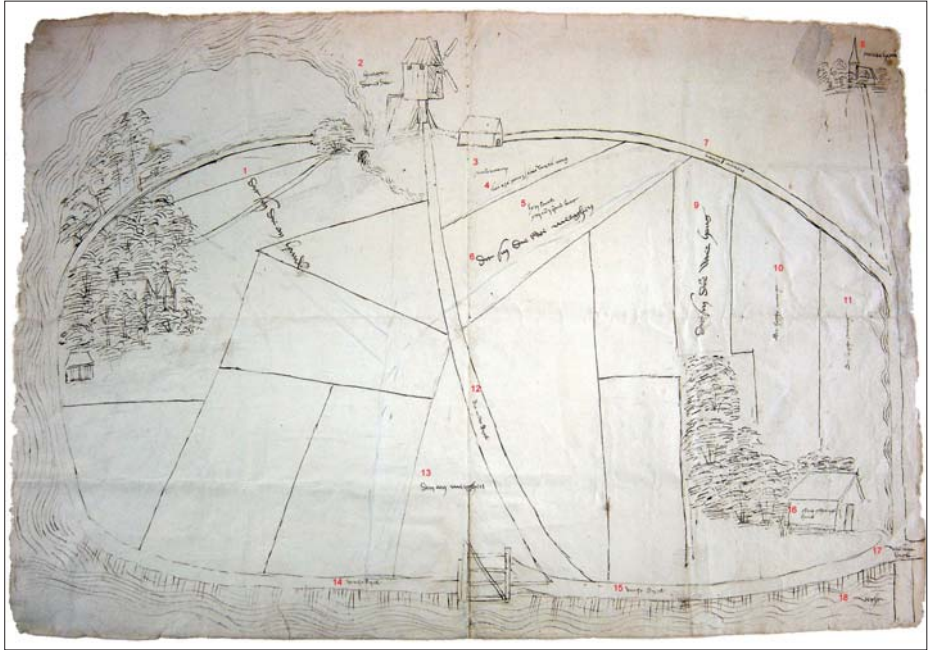
dige bewoners, tuinarchitect en tuinbaas, konden toen hun droom verwezenlijken: het terugkopen van een deel van het voormalige grondbezit en dit geheel naar eigen inzicht omvormen tot een landschapspark waarin historische en moderne ideeën hand in hand gaan en natuurontwikkeling van het grootste belang is. In het kader van het themajaar van de Historische Buitenplaats zullen zij enkele malen hun terrein openstellen voor het publiek, waarbij tijdens een rondleiding het verleden, heden en toekomst van de buitenplaats toegelicht zullen worden. Voor wie gelegenheid heeft daar bij te zijn, biedt dit artikel een mooie introductie. Voor wie daar geen gelegenheid voor heeft, is het interessante informatie.

Oudste bewoning

Vreedenhorst is gelegen aan de Vecht in de Dorssewaardpolder. Deze polder van 130 hectare wordt begrensd door de Vecht, de Kleizuwe en de Gabrielweg en is een van



*Vreedenhorst nu
(foto: Willem Beelaerts
van Blokland)*



Kaart van de Dorssewaardpolder van het Kapittel van Sint Marie, ca 1500, waarop Vreedenhorst is aangegeven

de oudere polders van ons land. Al in de 10de eeuw is dit land ontgonnen vanuit het bisdom Utrecht. Drie plaatsen in de polder lagen hoger in het land: Vreedenhorst, boerderij Groot Kantwijk (nu: polocentrum) en Brugzicht (nu: kantoor van Greif-vroeger Van Leer). Achter Brugzicht was in de 7^{de} eeuw al sprake van bewoning in de nederzetting Dorssen. In het drassige land langs een rivier die veelvuldig overstroomde was het logisch dat alleen de hoger gelegen en dus meest veilige plekken bewoond waren. Het landschap bestaat hier uit een dikke kleilaag op

zand, afgedekt met hier en daar slechts een dun laagje veen. Aannemelijk is dat het land achter het huis is afgeticheld. Voor het huis ligt onder het gras namelijk een veld van 40 x 40 meter van twee lagen ongebakken kloostermoppen. Wellicht zijn hier halverwege de 13^{de} eeuw de stenen gewonnen en gebakken om het voormalige kasteel Vredeland mee te bouwen, dat immers nog geen kilometer zuidwaarts lag, aan de overzijde van de polder. Ook andere vondsten, zoals een 13^{de} eeuwse vuurdoover, misbakfels en potscherven, duiden op de aanwezigheid van bewoning vanaf die periode.

Vreedenhorst in ca. 1907, voor de verhoging van het huis (coll. BvB)



Ontwikkeling van het gebouw

Vreedenhorst is in verschillende bouwfasen tot stand gekomen. Zoals gezegd, heeft hier in de 15^{de} eeuw al een vorm van bebouwing gestaan. Op de kaart van het kapittel van Sint Marie uit 1500 van de Dorssewaard staat duidelijk een eenvoudig huis getekend met een 'koerngaert', een korenveld. Dit huis zal afgebroken zijn toen in de eerste helft van de 17^{de} eeuw het voorste deel van het huidige huis hier werd gebouwd. Wellicht is het huis op de (deels) nog bestaande kelder gebouwd, want de van kloostermoppen gemetselde

gewelven in de kelder wijzen op een middeleeuwse oorsprong.

De bouwheer van Vreedenhorst was vermoedelijk een Amsterdamse koopman die de iets noordelijker gelegen boerderij had gekocht en vervolgens zijn buitenplaats daarnaast heeft gebouwd. De voorgevel toont een eenvoudige en asymmetrische indeling die typerend is voor de vroege buitenplaatsen en die een wat agrarisch karakter heeft door de opkamer met onderliggende kelder. In de loop der eeuwen is er aan het huis veel ver- en aangebouwd. Zo werd rond 1770 een deel aan de oostkant (achterkant) aangebouwd en werden o.a. de ramen gemoderniseerd. In de eerste helft van de 19^{de} eeuw zijn de ramen in de voorgevel vervangen en is de pleisterlaag veranderd. Dit zal voor 1847 gebeurd zijn, want in een verkoopadvertentie uit dat jaar wordt vermeld dat het huis 'gedeeltelijk vernieuwd' is.

Een grote operatie volgde in 1910, toen het huis 1 meter verhoogd werd door de kapanten en het vloerniveau van de eerste verdieping op te vijzelen. Zo werden de kamers op zowel de begane grond als op de eerste verdieping hoger. In een verkoopadvertentie van 29 maart 1910 spreekt men dan ook van het 'onlangs geheel gerestaurerde' huis.



In 1957 vond een grootscheepse restauratie plaats, waarbij zowel intern als extern het nodige werd veranderd. Zo werden onder meer de openslaande deuren aan de linkerkant van de voorgevel vervangen door de huidige vensters. Ook werd de bouwvallig geworden 18e eeuwse oostelijke aanbouw gesloopt en vervangen door een kleinere aanbouw, die op zijn beurt in 1993 gesloopt werd. Een hele nieuwe vleugel met serre werd toen tegen de oostgevel gebouwd. Op het dak van de achterste aanbouw is een klokkentoren aangebracht, met daarin een klok uit 1772 met het randschrift: 'Vreedenhorst-Concordia res parvae crescunt' (eendracht maakt macht). De klokkentoren stond daarvoor naast het

Aan de achterzijde van het huis zijn de diverse aanbouwen goed zichtbaar. Foto uit 1910. (Coll.: BvB)



Het schilderij van Isaac Ouwater waarop de bijgebouwen van de katoendrukkerij zijn afgebeeld.

huis op de grond en werd vroeger geluid om de mensen te laten weten dat het etenstijd was. Ook bij brand en ander onheil kon er geluid worden

Gebouwen rond het huis

Op het terrein van de buitenplaats stonden en staan diverse (dienst)gebouwen, zoals het voormalige koetshuis met stal, die nu als woning in gebruik is. Begin 20^{ste} eeuw is er een kegelbaan in de tuin gebouwd, die in 1957 is afgebroken. De kegelbaan was voorzien van vier prachtige glas-in-lood-ramen met afbeeldingen van respectievelijk een boer op witte klompen, een boerin, bloemen en een pauw met palmtakken. Deze zijn na de afbraak in de garage aangebracht. Deze is op zijn beurt weer ontstaan uit een grote volièrre waar begin 20^{ste} eeuw nog pauwen en fazanten huisden.

Behalve de kegelbaan zijn er in de loop der tijd nog meer gebouwen op het terrein gevallen onder de slopershamer. Zo stond er een theekoepel aan de Vechtdijk ten noorden van het huis en stonden er in de 18^{de} eeuw diverse loodsden die in gebruik waren door de koperkatoendrukkerij die hier gevestigd was.

Er is ook recente ‘nieuwbouw’ gerealiseerd bij Vreedendorst: rond 2008 is aan de zuidzijde van het terrein gestart met de bouw van een schuur, die geheel eigenhandig door de eigenaar is gemaakt op de

wijze zoals er vroeger werd gebouwd. Vanuit zijn vak als tuinbaas kon de eigenaar uit diverse parken en tuinen omgehakte bomen verkrijgen, die jaren in de Vecht te wateren zijn gelegd en ter plekke door een mobiele houtzagerij tot planken zijn verzaagd. Met pen- en gatverbindingen en oude bouwmaterialen als stalvensters en kozijnen lijkt het of de in 2010 in gebruik genomen nieuwe schuur er al heel lang staat.

Bewoners

Vanaf 1728 zijn de eigenaren van het pand bekend, door onderzoek door Jan Boerstra. De heren Munnig Schmidt en Lisman hebben de lijst van eigenaren gepubliceerd in hun standaardwerk ‘Plaatsen aan de Vecht en Angstel’ uit 1974. Dit boek is sinds kort in gedigitaliseerde vorm verschenen op www.vensteropdevecht.nl, waarbij de tekst over een buitenplaats steeds gekoppeld is aan de op een kaart aangegeven locatie van die buitenplaats. Het voert te ver om hier die complete lijst van eigenaren op te nemen, maar een aantal ervan verdient een nadere toelichting.

Harper, King en Sprencelman

In 1761 kochten de Duitse H.R. Sprencelman en de Engelse Thomas Harper en Thomas King het huis voor f 2500,- van Dirck Mooijland. Deze verkocht het huis, de boerderij, de schuur en de hooiberg

Detail uit de kaart van P. Ketelaer uit ca 1780 waarop de koperkatoendrukkerij staat aangegeven.





Selectie van de vele potten met in de tuin opgegraven voorwerpen, zoals pijpenkoppen, oesterschelpen, servieerscherven (met naam en logo van het Krasnapolskhotel in Amsterdam!) etc.

met 6 morgen land en hield zelf 21 morgen. De heren stichtten in bijgebouwen naast het hoofdhuis een koperkatoendrukkerij.²⁾ Hier werden zitten stoffen gemaakt volgens een geheim procedé dat angstvallig bewaakt werd. Een gracht werd om het huis gegraven en hoge bomen werden geplant om inbrekers en pottenkijkers te weren en alle werknemers moesten een eed van geheimhouding tekenen bij de schout en schepenen van Vreeland. Leuk detail is dat een van de stofontwerpers ook voor Loosdrechtse porseleinfabriek van dominee Mol werkte.³⁾ Een steen om de pigmenten te malen is in 1987 opgegraven en nu nog te zien.

Op twee schilderijen van Isaac Ouwater uit 1785 zijn het huis en de bijgebouwen minutieus en waarheidsgetrouw afgebeeld. Ook op diverse kaarten, zoals die van P. Ketelaer uit circa 1780 staat de katoendrukkerij aangegeven. In 1769 werd Pieter van Dokkum eigenaar van de fabriek. Hij bracht in 1772 een deel van de inboedel van Vreedenhorst ter veiling: De 'zeer zindelijke inboedel' bestond uit "goud- en zilverwerk, schilderijen, staand en spelend horologie, linnens, tafelgoed en porceleinen, beddens, kabinetten, kasten, kisten & c. Alsmede paarden en rijtuigen, tent jacht, vischwand en hooi, mitsgaders 42 tonnen gezouten vlees". Tevens werden toen 17 1/100 aandelen in de fabriek verkocht. In de jaren hierna

zouden nog diverse malen aandelen uitgegeven worden.⁴⁾ Ondanks de aandelenuitgifte redde de fabriek het niet. In augustus 1811 werden 'alle degenen welke nog iets te pretendeeren mogten hebben of verschuldigd zijn aan de gewezen koperplaat-chitzdrukkerij genaamd Vreedenhorst onder de firma van Pieter van Dokkum en Company zich te melden ten kantore van de keizerlijke notaris J.A. Molster aan de Keizersgracht te Amsterdam'. Op 24 september 1811 werd de fabriek geveild.

Sits (ook wel chintz genoemd) was een handbeschilderde katoenen stof die oorspronkelijk eind 17de, midden 18de eeuw door de VOC vanuit India geïmporteerd werd. De kleurrijke stoffen met decoratieve motieven als vogels, bloemen of levensbomen werden in Nederland veel in interieur (spreien, stoelkussens) en kleding (van chique kamerjassen tot Hindeloper klederdacht) toegepast. Vanwege de populariteit en kostbaarheid ontstonden er overal in Europa katoendrukkerijen die de stof probeerden na te maken. In de eerste helft van de 18de eeuw waren er wel honderd in Nederland, waarvan 80 in en rond Amsterdam, waaronder in Nigtevecht en Vreeland. De bloeitijd was van korte duur: in 1800 waren nog slechts vier fabrieken over.

Carl van Walree

Carl van Walree was eigenaar van Vreedenhorst van 1829 tot 1832. Maar... Vreedenhorst was niet het enige huis dat hij bezat. Van Walree was een grootgrondbezitter die de tegenover Vreedenhorst gelegen buitenplaats Breevecht bezat met landerijen tot aan de Angstel, waar het daar gelegen buiten Kroonsteijn ook van hem was. In feite was zijn terrein dus net zo lang als dat van zijn buurman Jan van der Tuuk, die op Welgelegen woonde, het buurhuis van Breevecht. Tussen beide terreinen liep een weg van de Vecht naar de Angstel, waar de trekschuit stopte. Door de aankoop van Vreedenhorst kreeg Van Walree grond direct aan de overzijde van de Vecht. Wellicht was zijn buurman Van der Tuuk zijn grote voorbeeld, die immers al in 1795 vrijwel de hele Dorssewaardpolder (behalve de grond van Vreedenhorst) als overtuin had gekocht. Helaas kostte de megalomane actie om de polder om te vormen tot landschapspark met lanen, vijvers en bossen Van der Tuuk zijn gehele

Het originele houten hek met twee dienstbodes ervoor, ca. 1910 (coll. BvB)



kapitaal. Het parkbos werd na zijn faillissement geroid. Op luchtfoto's zijn nog wel alle lijnen zichtbaar die gevormd werden door de kronkelige sloten en oude lanen. Van Walree trad dus wel in de voetsporen van zijn buurman, door zijn overlijden al drie jaar na de aankoop van Vreedenhorst zou hij nooit diens grondbezit evenaren.

Gebroeders Blatt

De *roaring twenties* waren ook op Vreedenhorst letterlijk roerige tijden. Toen woonden de gebroeders Blatt hier, die bekend stonden om de feesten die ze in hun tuin gaven.⁵⁾ Tientallen scherven van servies en glaswerk zijn in het gras gevonden als stille getuigen van ongetwijfeld memorabele bijeenkomsten. Ook zijn vele oesterschelpen en lege wijnflessen uit de gracht opgebaggerd. De broers waren sponsors van het eerste uur van de in 1924 opgerichte Muziekvereniging De Vecht. Dit resulteerde er zelfs in dat hun huishoudster, jufvrouw Clasie, de in 1925 gebouwde muziektent mocht openen middels het doorknippen van een lint met een antieke schaar.

Tuin

Telde de buitenplaats in 1728 36 hectare, in 1847 was dat 4 hectare en in 1910 nog maar 1 hectare. Negentig jaar later is dit, zoals hierboven vermeld, naar de huidige 8 hectare uitgebreid.

Wat direct opvalt bij het betreden van de oprit naar het huis is het houten hek. Het is een replica van het oorspronkelijke hek, dat in 1956 bij een verhuizing omver gereden werd. De onderdelen bleven echter bewaard en dienden decennia later tot voorbeeld voor het huidige hek. Houten hekken kwamen in de 17^{de} en 18^{de} eeuw vaak voor bij buitenplaatsen in de Vechtstreek, maar tegenwoordig is dit het enige 'originale' houten hek dat nog bestaat in de regio. Ook de waterbank aan de Vecht herinnert aan de tijden dat men met de trekschuit de Vecht afreisde. Van de tientallen waterbanken die er ooit waren is slechts één 18de eeuwse bank bewaard gebleven, bij Beek en Hoff te Loenen. De nieuwe waterbank bij Vreedenhorst en de in 2011 ge-



Familie Pouw in de achtertuin, ca 1911 (coll. BvB)

bouwde waterbank bij de Hinderdam zijn de enige twee moderne varianten die deze traditionele elementen levend houden.

De tuin direct om het huis bevat nog veel eeuwenoude bomen, zoals de vier beuken aan de voorzijde van 150 jaar oud en de moerbeï aan de zijkant van 350 jaar. In vroeger tijden was de tuin nog veel gevulder dan nu het geval is. Zo lezen we in een verkoopadvertentie van het huis in de Leydsche Courant uit 1728:

“De vermakelijke buitenplaats Vreedenhorst, met zijn heerenhuysinge, stallinge, wagenhuys & co, met zijn landerijen en boerenwooning, te samen groot 36 morgen zoo wey-, hooy- als bouwland, staande ende gelegen aan de rivier de Vegt, omtrent Vreeland. Zijnde huysinge met veele fraaie vertrekken, en de plaats met 4 boomgaarden, met extra soorten van fransse en andere vrugtboomen, moestuyn met aspergebedden, twee bloementuynen, rondom de plaats met 6 schoone laanen en vijvers, sterrebos, speelhuys & co en verder zoo als bij de gegadingden kan worden gezien.”

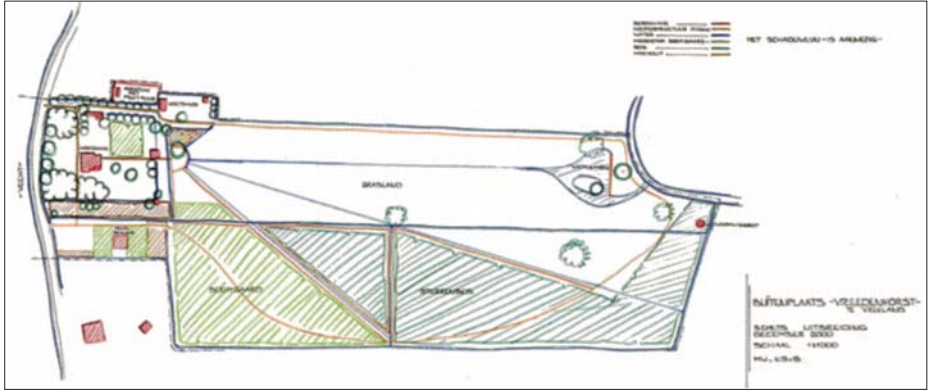
In 1847 werd de tuin als volgt beschreven: *“fraai aangelegde bloementuin en plantsoen, plein en lanen beplant met zware eiken, iepen, linden, essen en populierenbomen, konijnenberg, boomgaarden voorzien van allerlei soorten exquisite en andere vruchtbomen; voorts tuinmanswoning met schuur, vruchtbare tuin en warmoeziersgrond met houten schutting, met perzikbomen beplant; een perceel welig wel*

toegemaakt weiland, benevens bosland, tesa-men circa 5 bunders”. Niet alleen uit advertenties, maar ook uit dagboeknotities krijgen we een levendig beeld van de tuin en het huis. In Vechtkroniek 4 staat een beeldend verslag uit de dagboeken van Emmy Gehlen, die tussen 1910 en 1915 jaar vakanties op Vreedenhorst als klein meisje doorbracht bij de familie Pouw. De lezer waant zich letterlijk even in ‘het paradijs Vreedenhorst’.⁶⁾

Huidig tuinontwerp

Met hun decennialange expertise met het ontwerpen en onderhouden van historische tuinen hebben de eigenaren vanuit hun bedrijf Groenpartners een plan ontwikkeld om de enorme uitbreiding met 7 ha. vorm te geven. Zij kozen voor een moderne uitbreiding naar oud principe, alles in het kader van natuurontwikkeling. Allereerst werden zichtassen gecreëerd. Niet door middel van lanen maar door middel van sloten, gegraven in een zogenaamde ‘ganzevoet’: vanuit één punt naar drie kanten uitwaaiërend. Hierdoor werd een logische en ruimtelijke eenheid bereikt. De vruchtbare weilanden werden verarmd: de grond werd afgegraven en op sommige plaatsen als verhoging in het landschap opgeworpen. Hierop werden solitaire bomen met een hek eromheen geplaatst, zodat een ‘coulisseneffect’ bereikt wordt dat het landschap diepte geeft. Dit past in de Engelse landschapstijl, die rond

Ontwerptekening uit 2007
van de nieuwe uitleg van de
tuin van Vreedenhorst



1700 opkwam. Hierin werd een natuurlijk effect beoogd, waarin verrassingseffecten, een spel van licht en schaduw en gebogen lijnen belangrijk waren.

Het grasoppervlak, dat vanwege machinaal maaien door de vorige eigenaar glad was, werd expres glooiend gemaakt, zoals dat hoort bij een voormalig overstromingsgebied van een rivier. Zonder enige moeite kwamen in een paar jaar tijd vele soorten bijzondere bloemen op langs de sloten en in het gras (dotterbloemen, kattenstaarten, margrietten, korenbloemen, klavers, streepzaad). Een van de sloten van de ganzevoet eindigt in een vijver met daarin een 'eilandje van Rousseau': Rousseau, de Franse filosoof uit de 18^{de} eeuw was de aanzetter tot de romantiek en daarmee naar de Engelse landschapstijl. Hij is begraven op een eilandje in het Franse Ermenonville, waarvan er meerdere in de wereld zijn nagemaakt als eerbetoon aan deze man. Op zo'n eilandje staan altijd een smalle rechte boom (in Zuid Europa een cypres, in Nederland een populier) en een treurwilg.

In 2003 is een gemengd parkbos aangeplant van snel- en langzaamgroeiende bomen (het 'wijker en blijver'systeem) en bessendragende struiken. De laagstamboomgaarden zijn deels vervangen voor hoogstamboomgaarden, waar 110 appelbomen staan in wel 60 soorten. De eigenaar is niet voor niets pomoloog, een kenner van fruitbomen!

Zo is Vreedenhorst een prachtig voorbeeld hoe een historische buitenplaats in de loop van de eeuwen is aangepast aan de

wensen van de eigenaar, met instandhouding van de historische uitstraling. Heel bijzonder is dat eigenaren zoveel tijd en liefde stoppen in hun monument. Het gaat allemaal niet vanzelf, een historisch monument met park onderhouden en voor de toekomst in stand houden, met respect voor het verleden. Bij Vreedenhorst wordt hier –met succes– keihard aan gewerkt.⁷⁾

Juliette Jonker-Duynstee

NOTEN:

1. De boerderij is in 1908 opnieuw gebouwd en in 1910 los verkocht van de buitenplaats. (advertentie in Het Nieuws). In de jaren 1990 is er nog een modern huis tussen de buitenplaats en de boerderij gebouwd.
2. Er werden drie 'lootsen' gebouwd die dienden als drukkerij, afkokerij en drogerij. RAU, DG 2107, fol. 3. In een latere acte worden genoemd: drukloots, kookloots, blauwtrekkerij, turfschuur, pakhuis, kalkhok en werklindenvertrek. RAU DG 2108 De fabriek stookte de ovens op turf, die nota bene uit Friesland kwam. De Friese schipper Jaap Troost voer jarenlang zijn 'vriesche turf' naar de fabriek. Turf uit Friesland was in deze tijd beter dan de turf de buurt, die meer rook gaf.
3. Deze fabriek was van 1774-1784 actief in Loosdrecht
- 4) De verkopen van aandelen vonden plaats in: 1774: 2300 a f 1200,-, 1778 : 3 maal 1/100 a f 1200,-, 1790: 2 a f 1200,-, 1802: liquide effecten verkocht a f 7200,- ten laste van de fabriek met de daarbij behorende gereedschappen, 1804: 17 aandelen a f 500,-, 1805: liquide effecten verkocht, 1807: 2/100 aandeel, 1810: 1 a f 2000,-. Bron: diverse advertenties, Huisarchief
5. Pieter Johan Coenraad Blatt en Christiaan Blatt waren directeuren van de maatschappij tot exploitatie van onroerende goederen te Amsterdam.
6. Het artikel is integraal te lezen op www.sabine.nu. Op deze website staan alle gedigitaliseerde versies van de Vechtkroniek t/m 2007.
7. In het themajaar van de historische buitenplaats worden twee maal rondleidingen georganiseerd door het huis en de tuin. Kijk voor informatie een aanmelden op www.vreedenhorst.n